

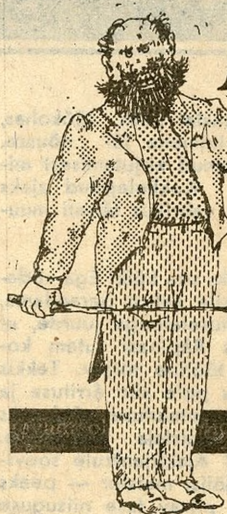
Kuradi tatikas! * Tainapeal!
* Kus rihi on? Ma su kuradi
koera rapin läbi nii et eluag
mälletad! * Loll nagu saabas.
* Nii loll, et siga ka ei näksi.
* No on alles tüüp maamuna
peale loodud! * Mis sa koper-
dad? * Sa vahi, kuidas teised
teevad, aga sina oled üks iga-
vene käpard. * Kao siit mine-
ma! * Jäta mu hing rahule!
* Vastik laps!

Ka niisuguseid lauseid kir-
jutavad lapsed vastuseks kü-
simusele, kuidas isa või ema
teda kiidavad või laidavad.
Need väljendavad kasvatamise
pahupoolt. Loomulikult tuleb
sõltuvalt vanema üldisest kõ-
nekultuurist ette ka pehme-
maid, aga ka veelgi hullemaid
väljendeid. Need peegeldavad
isade-emade suhtumist oma
lastesse, on laste tegevuse hin-
nangud.

Sõnaga võib korda saata pal-
ju. Uinutada, dresseerida, kas-
vatada. Isegi tappa. Ja juba
ainuüksi toodud väljendite
põhjal ei ole liig väita, et pal-
jude koduses käib laste hin-
geelu vägistamine ja nimelt
kasvatamise nime all.

Lapse olemasolu paneb olu-
korda, kus ollakse sunnitud
mingil viisil kasvatamisega te-
gelema. Ühed kasvatavad tead-
likult, teised muuseas; kasvata-
da võib nii eeskujul kui üks-
kõiksusega. Enamikule näib asi
olevat üliilhtne: laps toimis
pahasti, sai puuduliku hinde,
hakkas vastu, siis riidle, sõi-
ma ja karju. Hoopis harva kaa-
lutakse, millises vahekorras
peaksid olema lapse isiksuse
kujundamisel keeld, kiitus ja
laitus. Kas see ikka on kasva-
tamine, kui pisipõnni maail-
maavastamist suunavad «ära
lõhu!», «ära kolista!», «ära
lõuga!», «ära tüüta!», «vitsa
saad!» «kus rihi on?», —
ÄRA! Kui laps ajab kogema-
ta piima ümber, siis on ta kä-
pard, määrab ära käed, on ta
paha, teeb jalad ja riided po-
riseks, saab vitsa. Sellist suu-
namistegevust peab nii mõnigi
loomulikuks. Oma kasvatustlaa-
di üle ei vaevuta mõtlema mu-
davusest, hoopis hõlpsam on
drillida, alistada, allutada.
Mille poolest erineb protsess,
mida kõrgelennuliselt sotsia-
liseerimisprotsessiks nimeta-
takse, kutsika dresseerimisest?
Vanemad peavad oma last
kasvatama üldtunnustatud
normidest lähtuvalt. Paljude-
le on see ka enesestmõistetav,
oma lastele antakse kaasa pa-
rim. Selliseid vanemaid ise-
loomustab kasvatamise tahe
ja omaenda käitumise pidev
analüüs. Analüüsiv ja loomig-
uline lähenemine viib oma-
korda sellele, et ka lastel ku-
juneb ümbritseva elu nähtus-
te suhtes samasugune hoiak.
Sellistel lastel on kindlad põ-
himõtted ja -arusaamad, nad
on kriitilised ja enesekriitili-
sed, nende käitumine ei ole
kohandatud.

Väljakutsuvus ja jõhkrus,

DRESSUUR

VÕI

KASVATAMINE?

äkkärritus ja hüsteeria, sa-
dism, perverssed nähtused,
riskikartus, vastumeelsus õp-
pimise ja töö suhtes on paljus-
ki vanemate endi käitumise ja
ebaõigete hinnangute otsene
tulemus.

Ohtralt laidetakse, noomi-
takse, halvustatakse, keelatak-
se ja rõhutatakse tehtud vigu,
olles miskipärast veendunud,
et puuduste väljatoomine ise-
enesest paneb lapse paremini
käituma. Neljanda klassi poiss
kirjutab: «Mind ei kiidetiagi.
Kui ma midagi teen, on see ik-
ka pahasti tehtud. Ma ei oska
midagi. Ma olen pudrupea. Kui
kahe saan, karjub ema, et saad
tappa. Isa ütleb ainult, et mina
olin ka koolis loll, las poiss
elab.»

Ema ja isa on harilikult ra-
hul, kui laps täidab kuulekalt
kõik nõudmised, käitub nii
nagu ette kirjutatud: ei topi
igale poole oma nina, teeb
hommikuti voodi üles, ei tüü-
ta igasuguste küsimustega,
küünealused on alati puhtad
jne. Kui käitumine vastab va-
nema ootustele, ka siis ei val-
lenda harilikult tunnustusi-
kiitust, tavatseb aga lapsel pi-
sutki rikkuda normi piire, kui
negatiivsed hinnangud, manit-
sused ja hoiatused kohe lahti
pääsevad. Pisipoisid ja -tüdru-
kud saavad kuulda õiendamist
ja karmi kisa juba oma liigse
uudishimu ja aktiivsuse pä-
rast.

Saavutusi on ikka olnud
kombeks tunnustada. Kui laps
suudab olla kasvõi mõnda ae-
ga nagu «juba päris suur»,
siis on see tema parim tule-
mus. Miks ei taha me seda
tunnustada? Rahulolematust
väljendatakse sageli karju-
duse. Häält tõsta on mugav ja
seda tehakse isegi igaks ju-
huks, profülaktika mõttes. Va-
nemale tundub, et õiendav-
-käskiv-karjuv kasvatusstiil
on kõige mõjusam ja teiseks
saab ta lapse kaudu maanda-
da isiklikke pingeid ning pa-
handusi. Kasvatusefekt näib
vanemale seda tugevam, mida
vägevam oli äike. Mida vän-

gemad väljendid, seda suurem
on illusioon lapse käitumise
paranemisest. Märkamata jääb
aga trots, mida halvustavate
väljenditega külvati.

Igale vanemale tundub tema
kasvatus see kõige õigem ja
põikpäine hoiak ei lubagi
laskuda eneseanalüüsini.

Väärkasvatust võivad põh-
justada ka vanemate auahned
plaanid. Valus on vaadata
kooliüliisikuid, kes tulevad koo-
li emale ja isale hindeid tee-
nima. Neis on maha surutud
loomulik aktiivsus ja idane-
mas vastumeelsus õppimise
suhtes, nad on drillitud ran-
getesse raamidesse ja neil
puudub omaalgatus.

Kui isadele-emadele öelda,
et üksnes karistamise ja kar-
jumisega võib lapse hinge
pöördumatult kahjustada, kü-
sivad mitmed neist siiralt:
«Noh aga mis ma niisuguse
tuhajuhana teen, kui ta on
mind ära tüüdanud ja välja
vihastanud?» Ega lapsega ole-
gi vaja midagi teha. Teha on
tarvis vanemal endal. Korri-
geerida iseennast. Võidakse ju
vabandada, et eestoodud väl-
jendid lähevad lendu enamasti
tahtmatult, meeleolude mõjul.
Kuid nende sagedus näitab
ometi, et ei olda teadlikud pide-
vate negatiivsete hinnangute
kahjulikest mõjust lapse isik-
suse kujunemisele. Teisalt
viitab see sellele, et vanemad
on laisad oma käitumist ana-
lüüsima ja korrigeerima.

Pärast pedagogikalengut
küsitakse tihti, mida teha, kui
laps kipub hulkuma, käitub pi-
devalt halvasti, raevutseb ja
toortseb. Üks on sel puhul
selge: kui ollakse juba seal-
maal, kus lapse ja vanema
vahel on tekkinud rasked vas-
tuolud, siis valmis retseptiga
tulemusi ei saavuta. Lapse
käitumise parandamise alge
peitub vanema käitumise
muutmisel, senise kasvatus-
stiili ümberkorralduses. Nii
paradoksaalne kui see ka ei
näi, kuid rõhutatud leebus
just tekitabki konflikti. Käi-
tumise muutmine ei tähenda

kurja asendamist heaga või
vastupidi. Oleks väärt arvata,
et eesmärgile viib üksnes kar-
mus või headus. Vanemal tu-
leks jõuda selgusele iseendas,
s.t. saada teadlikuks oma ees-
kujul ja kasvatamise mõjust.
Igal isal ja emal on vaja en-
dale aru anda, kas tema kas-
vatustes on ülekaalus juhus-
likkus, intuiitvius, meeleolu-
mäng või toetub see analüüsi-
le, on põhjendatud, plaanipa-
rane, s.t. teadlik. Ennekoiki-
ke aga tuleks loobuda oma au-
ahnetest plaanidest lapse suht-
tes, niisamuti ka sõprade-
tuttavate kasvatusretseptidest.
Aukohale tõusku arukus, lä-
bimõeldus ja loomungilisus.

Esmane kujutus iseendast
kujuneb välja just vanemate
hinnangute, kurjustamiste ja
paituste, tasu ja karistuse, kii-
tuse ja laituse või hoopiski
ükskõiksuse põhjal. Nende hin-
nangute varal õpib laps tund-
ma oma tugevust ja nõrkust
ja ka viimasest jagusaamise
teid. Vanemate hoiakust sõlt-
ub, kas lapses kujuneb enes-
väärtuse või väärtusetuse,
kaitsetuse või tõrjutuse tunne.
Oma hinnangutega saab veen-
da last tema võimekuses ja
suutlikkuses või siis need
omadused temas sootuks hä-
vitada. Ebaõige hinnanguga
võib lapse vaimselt koguni
invaliidistada. Tal on oma
edaspidises tegevuses (õppimi-
ses) koduseid seisukohti väga
raske nii iseenda kui ümbrit-
seva suhtes ümber hinnata, ja
see loob pingeseisu. Juba lii-
ga sageli kohtame koolis
frustratsiooni all kannatavaid
lapsi. Inimesele on omane
püüd säilitada kujunenud pil-
ti oma minast. Kui seda tuleb
hakata väljaspool koduseinu
ümber hindama, võib see põh-
justada psüühilisi kahjustusi.

Lapse isiksuse kujunemisse
jätav jälje koduse elu stiil,
käitumine, kasvatatus või kas-
vatamatus on tema isa ja ema
kasvatus või kasvatamatus,
sest hinnangud ümbritsevale
kujundatakse enamasti kodus.

Lapse tegevus ja käitumine
kannab seega alati ja kõikjal
vanemate käitumise ja suhtu-
mislaadi pitserit. Juba neljast
kuud puuduvad koolivormi-
l nõobid, kodused tööd on
tegemata, pole töövahendeid,
õpikud on määrdunud, puudu-
mistõendit peab klassijuhataja
lausa välja pressima, õpilas-
päevikut ei leia lapsevanema
alkkirju kolme nädala, kuu,
isegi poole aasta (!) jooksul.
Hilinemised. See kõik räägib
ükskõiksest suhtumisest lapse
töösse, s.t. õppimisse. Mõne
arvates piisab, kui töötada
lapsevanemana «veerand ko-
haga». See loob pinnase õpi-
huvi languseks. Kui õpilane
satub kaasõpilase pilke alla
sellepärast, et täidab korrali-
kult oma õpilaspäevikut, siis
on järelikult kuskil lapseva-
nem, kellele päevik tähenda-
b vaid tüütut kohustus-
aeg-ajalt alkirju anda.

Laste hinnangud koolile ja
õpetajatele peegeldavad üpris
täpselt isa-ema kodustes arut-
eludes väljaõeldut. Nn. posit-
siooniga, haritud vanemate
lapsed, kes arvustavad oma
õpetaja ebakompetentsust,
väljendavad tegelikult oma
vanemate pretensioonikust ja
«pedagoogikatarkest». Seda-
sama väljendab õpilane, kes
küsib: «Milleks on mulle vaja
neid a-, b-, c-sid ja murde?»
Ega ma hakka 1/2 või 1/4-kuu
traktori mutrite ja poltidega
liitma».

Sageli imestatakse, kust võ-
tavad lapsed arvamuse, et asja
väärtuse määrab hind ja de-
fitsiitsus ning kaasõpilaste
väärtuse see, kas tal on välis-
maiseid asjakesi või mitte.

Miks on osa lapsi tarbijali-
ku eluhoiakuga? Võime taas
konstateerida: kuidas vane-
mad ees, nõnda lapsed järel.
Kui vanemad nii väga tahavad
rahuldada oma lapse defitsiidi-
soovi, siis andku nad laste-
tele koos asjadega ka õige
arusaam, õpetagu hindama
kaaslasti mitte asjade, vaid
inimomaduste põhjal.

Ikka ja jälle tulevad paljud
lastevanemate koosolekule
koolilt nõudma, mitte koolile
andma. Tarbijalikult, defit-
siiti jahtvalt, nagu igapäeva-
elus harjunud ollakse. Klassi-
juhataja palvele keerata pä-
rast koosolekut sisse uued lam-
bid või teha muud abistavat,
reageerib nii mõnigi papa ke
kibekiire kadumisega ukse ta-
ha. Ei maksa siis imestada, kui
selliste vanemate lastega te-
kivad raskused sovhoosipõllul
või muus ühiskonnakasulikus
töös.

Kui tahame, et lapsed õigus-
taksid meie ootusi, vaadake
kõigepealt, millised me oleme
eeskujuna.

LEMBIT ÕUNAPUU,
TRÜ pedagoogikateedri
aspirant